

Catehismul lui IOSIF DE CAMILLIS, Trnava, 1726. Prefața: IACOB MÂRZA, Transcrierea textului, studiul introductiv, îngrijirea ediției: EVA MÂRZA, Studiul teologic, note de specialitate: ANTON RUS, Bibliografie selectivă, indice: EVA MÂRZA, ANTON RUS, Sibiu, Editura Imago, 2002, 216 p.

Volumul de față, ediția critică a unei vechi tipărituri în limba română, acum foarte rară, apărută în afara granițelor țării, la Trnava (Sâmbăta Mare), în Slovacia, în anul 1726, constituie volumul VII al colecției Bibliotheca Universitatis Apulensis, iar autorii, se înțelege, sunt distinși dascăli ai acestei Universități.

În Prefață (p. 5-6), Iacob Mârza surprinde cadrul european complex, economic, politic, social, teologic și cultural, în care s-a imprimat Catehismul episcopului unit de Sebaste și Muncaci, Ioan Iosif de Camillis, la Trnava, în tipografia academică. Redactat inițial în limba latină a fost destinat traducerii în limbile popoarelor din cuprinsul Imperiului habsburgic. Astfel, în anul 1698 se tipărea traducerea în limba ruteană, iar, în anul 1726, cea în limba română, pentru rutenii și românii uniți, cu același set de litere chirilice. Ca aspect, ediția în limba ruteană este mai bogată în elemente de ornamentică. La baza actualiei ediții critice a stat un exemplar original provenind din Biblioteca Academiei din Cluj, unde se păstrează trei exemplare din această rarisimă carte.

Studiul introductiv (p.7-15), semnat de Eva Mârza, cuprinde o utilă și interesantă reevaluare istoriografică. Afăm că primele catehisme au apărut în Europa, în secolul al XVI-lea, inclusiv pe teritoriul țării noastre, sub imboldul Reformei. Catehisme romano-catolice în limba română s-au tipărit și înainte de anul 1726, dar, întâmplarea face să nu se fi păstrat nici un exemplar până în zilele noastre, ele fiind cunoscute (ca și în cazul altor titluri de cărți românești) numai din izvoare documentare din cele mai diverse, precum bibliografiile sau jurnalele. Este vorba de edițiile din anii 1636, 1696, 1703 și 1709, tipărite la Bratislava sau Trnava. Abia ediția de față, din anul 1726, a avut o soartă mai bună, din ea păstrându-se câteva exemplare în fonduri istorice. Prin urmare, cu atât mai binevenită este reeditarea ei. Întrucât numele traducătorului prezentei ediții nu este indicat, se presupune că ar fi fost ieziuitul Francisc Szunyog, slovac de origine, trăitor o vreme în Transilvania, în orașele Cluj și Alba – Iulia (unde a și murit), în preajma mitropolitului Atanasie Anghel. Tot necunoscut este și numele tipografilor, buni cunoscători ai limbii române: între dovezi, autoarea enumeră puținele greșeli din textul românesc și prezența unei erate la sfârșit, prin care se îndreaptă un număr destul de mare de cuvinte. Toate îndoielile, întrebările, își vor găsi răspuns, așa cum speră și autoarea, numai prin continuarea cercetărilor în acest domeniu și, fără îndoială, prin descoperirea unor exemplare din edițiile amintite mai sus.

Teologul Anton Rus semnează Dimensiunea teologică a Catehismului lui Iosif de Camillis (p. 18-36), cu multă rigoare, punctează principalele etape premergătoare apariției Catehismului propriu-zis, care servește ca manual în instruirea religioasă a tinerilor. Sunt, apoi, enumerate cele mai vechi catehisme catolice în limba română, între ele regăsindu-se și Catehismul reeditat acum, al lui Ioan Iosif de Camillis, prilej cu care ne sunt prezentate, pe larg, viața și activitatea autorului. Grec de origine, de Camillis (1641-1706) și-a făcut studiile la colegiul grec de la Roma, obținând diploma de doctor în teologie și filosofie. Intrând în monahism, devine procuratorul provincial al călugărilor bazilieni ucraineni stabiliți în Roma, iar apoi, din anul 1689, este numit episcop de Sebaste pentru credincioșii catolici de rit grec din dieceza Muncaciului, sub păstoria sa intrând și românii din Sătmar și Maramureș. Toată viața a militat pentru unirea cu Roma, pentru o identitate confesională greco-catolică, neezitând să ridice tonul împotriva grecilor. Poziția doctrinară a autorului este explicată prin raportarea la propria-i operă, capitol de capitol, la Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă și la alte catehisme catolice tipărite în țară. Se observă că nu urmează modelul tradițional latin, din punct de vedere structural: se exemplifică și se explică de ce. La sfârșit, concluzia autorului: "de Camillis este un răsăritean catolic, întrucât în mod constant afirmă legitimitatea ritului

răsăritean și vorbește despre «Biserica noastră a Răsăritului» (p. 263 în Catehism) sau «Biserica noastră cea grecească» (p. 384 în Catehism) și, în același timp, este un catolic răsăritean deoarece în privința dogmei se află pe poziția celui care vrea să dovedească și să răspândească învățătura catolică" (...) „În același timp afirmă implicit valoarea sintagmei «catolic în credință, răsăritean în rit» care va constitui profilul identitar al unitului, reflectată mai ales în întrebările de la sfârșitul Catehismului referitoare la relațiile dintre credință și rit" (p.34-35).

În Nota editorilor (p. 37-38) ni se precizează metoda de reproducere folosită, cea adoptată astăzi, transcrierea fonetică interpretativă, dar, din păcate, ea nu este combinată cu facsimilarea fișelor originalului, cu excepția foilor de titlu, a primelor fișe din Cuvântul către preoți, a fișelor de la sfârșit de la ambele variante, ruteană și română, și a cuvântului traducătorului rutean Ioan Kornițkii. Motivul îl putem presupune: probabil, costul ridicat al imprimării. Textul propriu-zis (p. 39-184) este urmat de Scara lucrurilor ce să cuprind într-această cărțălăruie (p. 185-192).

La sfârșit, volumul mai cuprinde: un foarte util Glosar (p. 197-201), un Indice de nume (p. 202-204), Lista prescurtărilor (p.205), Bibliografia selectivă (p. 207- 210) și un Rezumat în limba engleză (p. 211-213).

Încheiem cu reproducerea unui pasaj din Nota editorilor, al cărui mesaj, asemenea lor, îl dorim pus în practică cât mai des: „Publicarea astăzi a vechilor texte românești (de factură româno-chirilică și altele) o considerăm o datorie de onoare a celor care sunt în măsură să o facă, fiind o contribuție la reconstituirea bibliotecilor sau a lecturilor, în cazul nostru al secolului al XVIII-lea”.

Și încă un amănunt nu lipsit de interes: cu un aspect grafic al copertei deosebit de interesant, volumul a fost realizat în cadrul programului de cercetare, Preiluminism și iluminism politic în Transilvania (sec. XVII-XIX), susținut fiind de Ministerul Educației și Cercetării, precum și cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor.

Olimpia Mitric